

Inventering för adaptiv älgförvaltning i älgförvaltningsområden (ÄFO) – Hälsostatus för älg

Manual nr 7

Inne- hålls- förteckning

Inledning	▪ 2
Målgrupp	▪ 2
Begrepp och definitioner	▪ 5
Historik	▪ 6
Insamlande av data	▪ 6
Möjliga sjukdomsorsaker	▪ 8
Förslag på fördjupnings-/ kompletterande läsning	▪ 10
Författare	▪ 11

Inventering för adaptiv älgförvaltning i älgförvaltningsområden (ÄFO)

– Hälsostatus för älg

Manual nr 7 • Version 1.1

Dnr SLU ua.Fe.2011-5.9-270

Produktion SLU, 2011, uppdaterad 2019

Projektledare produktion statskonsulent Göran Sjöberg, fakultetskansli skog

Grafisk form Viktor Wrangé, AD & Mikaela Tobar

Omslag Tore Hagman, Naturfotografierna

Upplaga PDF för egen utskrift

FOTO DANIEL PAPIĆ

Inledning

Allt sedan fynden av döda älgar i Älvsborgs län på 1980- och 1990-talen, har jägare och förvaltare varit måna om att övervaka lokala och regionala älgpopulationers hälsa. Vid fynd av en död eller sjuk älg har kontakt ofta tagits med SVA (Statens Veterinärmedicinska Anstalt) i Uppsala för rådgivning och utredning av eventuella orsaker till sjukdom och död. Älgen har den senaste 30-årsperioden varit ett av de dominerande djurslagen i de veterinärmedicinska viltundersök-

Målgrupp

Målgrupper som berörs av hälsotillstånd och sjukdomar hos älg är bland andra: Statens Veterinärmedicinska Anstalt, SLU (inkl. FOMA-Vilt), Naturvårdsverket, Jordbruksverket, länsstyrelserna, Naturhistoriska Riksmuseet, jägareförbunden (tjänstemän och medlemmar), viltförvaltningsdelegationer (VFD), älgförvaltningsområden (ÄFO) samt i förekommande fall även Livsmedelsverket, Smittskyddsinstitutet och Folkhälsomyndigheten.

ningarna vid SVA. Genom åren har vid SVA diagnostiserats flera i Sverige tidigare okända sjukdomar hos älg. Allvar-

liga sjukdomar som direkt eller indirekt kan orsaka ökad dödlighet (mortalitet) hos älg, såsom infektion med älgens hjärnhinnemask (*Elaphostrongylus alces*), ergotism (förgiftning med svamptoxinet ergotamin från mjöldryga), silbenstumör, eller hittills outredda sjukdomstillstånd som den s.k. Älvsborgssjukan eller älgdiarré har påvisats.

Beroende på olika faktorer kan vissa sjukdomstillstånd påverka populationer lokalt, och det är av största vikt att i förekommande fall utreda detta närmare för att få en förklaring till ett ökat antal fynd av

sjuka eller döda älgar och för att om möjligt kunna vidta åtgärder. Av de senaste årens mest allvarliga smittsamma sjukdomar (engelska: "emerging infectious diseases") för djur och människa, har 70% haft sitt ursprung i vilda djurpopulationer vilket också visar hur viktigt det är att följa hälsoläget bland vilda djur.

Fynden av den dödliga prionsjukdomen avmagringssjuka (Chronic wasting disease, CWD) hos älg i Sverige under 2019 visar ytterligare vikten av en fungerande och systematiskt utförd sjukdomsövervakning.

Begrepp och definitioner

Fallvilt fågel eller däggdjur som påträffats dött av okänd anledning, eller observeras med tecken på sjukdom och avlivats för undersökning.

Generell sjukdomsövervakning övervakning av sjukdomsförekomst hos vilda däggdjur och fåglar genom insändande av fallvilt för undersökning (hela djurkroppar eller delar av djur).

Riktad sjukdomsövervakning; provtagning av ett specifikt djurslag på lokal, regional eller nationell nivå med avseende på förekomst eller visa frånvaro av visst smittämne eller sjukdom.

Viltundersökare, person som genomgått av Livsmedelsverket godkänd utbildning i förbesiktning och bedömning av vilt inför leverans till vilthanteringsanläggning.

Vektorburen smitta vanligen virus, bakterie eller parasit som sprids med insekter, fästingar eller annan bärare av smitta från en värd till en annan.

Zoonos sjukdomar eller smittämnen som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor.

Blodprovstagning på nyss skjutna älg

FOTO: JONAS MALMSTEN

FOTO: SVA

Älg med förvuxna klövar på bakben

FOTO: SVA

Älg med godartad hudtumörsjukdom (fibropapillom) orsakad av virus

Historik

Sedan slutet av 1940-talet har undersökningar av döda eller avlivade vilda fåglar och däggdjur, så kallad generell viltsjukdomsövervakning, utförts av Statens Veterinärmedicinska Anstalt i Uppsala. Sedan 1976 är detta ett regeringsuppdrag, vilket finansieras via Viltvårdsfonden. Samma år myntades även begreppet ”fallviltsundersökningar”. Efter utbrottet av fågelinfluensan 2006 utökades den generella formen av sjukdomsövervakning till att även omfatta riktad sjukdomsövervakning, där medel sattes till för att säkerställa riktade insatser vid akuta sjukdomsutbrott hos vilda djur i Sverige. Ca 2500 djurkroppar eller delar av djur

undersöks per år, och i snitt diagnosticeras en ny sjukdom årligen hos vilda djur.

Insamlande av data

Rapportering till Viltsektionen på SVA i Uppsala görs enklast genom att fylla i ett formulär via smartphone eller dator: rapportravilt.sva.se där fyndplats, djurslag, foto, fyndinformation och kontaktuppgifter kan skickas in. Viltsektionen nås kontorstid även på telefon 018-674000. Vid misstanke om allvarlig smittsam sjuk-

Hit ska du rapportera

Rapportera in döda (dock inte trafikdödat) och sjuka vilda djur, eller sjukdomsfynd från exempelvis jakt i första hand på mobilvänliga online-formuläret: rapportravilt.sva.se

FOTO SVA

Älg på obduktionsbord, SVA, avdelningen för patologi och viltsjukdomar.

dom, eller om en stor mängd döda älgar hittas under en kortare tid, kan även länsveterinären i det aktuella länet kontaktas. Vid fynd av flera döda älgar bekostar SVA transport av kroppar eller prover till Uppsala, men enbart efter kontakt och överenskommelse med Viltsektionen. När det är lämpligt och möjligt kan personal åka till det aktuella området för att göra fältobduktioner och provtagning på plats.

En tredje möjlighet är att efter kontakt med SVA be en lokal veterinär utföra en fält-obduktion. Vid förbesiktning utförd av viltundersökare ska sjukliga förändringar noteras och kan därför rapporteras enligt samma format som anges ovan.

Möjliga sjukdomsorsaker

Skillnad mellan enskilda år

Variationer mellan år vad gäller hälsa och sjukdomsförekomst hos älg kan förväntas enligt tidigare erfarenhet. Orsaker till variationer kan vara förändrad åldersstruktur i älgstammen (ökad andel äldre djur), klimatvariationer (varmare år ger större möjlighet för smittämnen och vektorer för smittämnen att öka och föra smitta vidare), tillgång till foder samt olika viltvårdsåtgärder, t.ex. foderplatser (ökar kontakten mellan djur och därmed smittrisk). En ökad förekomst av utmärglade älgar kan vara ett tecken på dålig fodertillgång. Dålig fodertillgång kan vara direkt, dvs. att fodret inte finns i erforderlig mängd för en lokal älgstam, eller

FOTO DANIEL PAPIC

indirekt då övrigt hjortvilt kan konkurrera om samma föda.

Skillnad över tiden

Identifieras över tid, till exempel under en femårsperiod. En successivt ökad onormal dödlighet kan ha flera olika

orsaker. En ökad andel äldre djur medför ökad risk för ålderssjukdomar, (t.ex. tumörer och starr). Klimatförändringar kan, som beskrivits ovan, medföra en successiv temperaturökning vilket kan påverka älgens livsmiljö negativt liksom älgens hälsa. Dessutom kan risken för smittspridning öka, med eller utan vektorer (fästingar, hjortlusflugor). Då älg

i olika delar av landet härbärgerar dessa bägge vektorer, och möjligen kan fungera som reservoar för smittor överförbara till människor, kan risken för att människor exponeras öka. Detta gäller primärt vektorburna sjukdomar såsom bakteriesjukdomarna bartonellos, anaplasmos och borrelios. Hur älgerna påverkas av dessa sjukdomar är oklart.

Förslag på fördjupnings-/kompletterande läsning

Mörner, T. 2011. Sjukdomar hos vilda djur.
Svenska Jägareförbundets förlag. 123 sidor

▪

Statens Veterinärmedicinska Anstalt:
www.sva.se sökord: vilda djur eller vilt

▪

Statens Veterinärmedicinska Anstalt,
årsrapporter Sjukdomsläget hos vilt i Sverige:
<https://www.sva.se/om-sva/publikationer/vilda-djur/sjukdomslaget-hos-vilt-i-sverige>

▪

Veterinärinstitutet i Oslo: <https://www.vetinst.no/dyr/vilt>

Författare

Jonas Malmsten, forskare,
institutionen för vilt, fisk och miljö, SLU, Umeå.
jonas.malmsten@slu.se

▪

Erik Ågren, biträdande statsveterinär, sektionschef för Viltsektionen,
avdelningen för patologi och viltsjukdomar,
Statens Veterinärmedicinska Anstalt, Uppsala.
erik.agren@sva.se